บ้านวังนกไข่: ทุนชุมชนเข้มแข็งบนฐานทุนทางสังคมและเศรษฐกิจพอเพียง

Ban Wang Nok Khai : Strong Community Funding Based on Social Capital and Sufficient Economy

สุภาพร บุตรศรีภูมิ[1] และ ฉัตรวรัญช์ องคสิงห[2]*
Supaporn Butsriphum[1] and Chatwarun Angasinha[2]*
วิทยาลัยนวัตกรรมสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต[1,2]
College of Social Innovation, Rangsit University[1,2]
*Corresponding Auteur's Email Chattrsu@gmail.com
Received: 4/12/2021, Revised: 08/02/2022, Accepted: 25/04/2022
DOI: 10.14456/jpv.2022.2

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์ 3 วัตถุประสงค์ประกอบด้วยเพื่อศึกษาทุนทางสังคมของบ้านวังนกไข่ เพื่อศึกษาการจัดการเศรษฐกิจพอเพียงในบ้านวังนกไข่ศึกษาชุมชนบ้านวังนกไข่ซึ่งเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบของจังหวัดสมุทรสาคร และได้รับรางวัลพระราชทานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงอยู่เย็น เป็นสุขและเพื่อศึกษาวิธีการจัดการทุนทางสังคมของบ้านวังนกไข่เพื่อรักษาความเป็นชุมชนเข้มแข็ง การศึกษาวิจัยเรื่อง "บ้านวังนกไข่ : ทุนชุมชนเข้มแข็งบนฐานทุนทางสังคมและเศรษฐกิจพอเพียง" เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการค้นคว้าเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อนำมาประมวลและวิเคราะห์ข้อมูล ทั้งนี้ผู้ศึกษาได้มีการกำหนดวิธีการศึกษาและขั้นตอนในการศึกษาดังต่อไปนี้ วิธีการศึกษา มีการศึกษาจากเอกสาร และเก็บข้อมูลการศึกษาภาคสนาม ใช้วิธีการสำรวจภาคสนาม และการสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 20 คน

ผลการวิจัยพบตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อแรกศึกษาทุนทางสังคมของบ้านวังนกไข่ ผลการวิจัยพบว่า บ้านวังนกไข่ประกอบด้วยทุนทางสังคมทั้งหมด 7 ด้านดังนี้ 1. ทุนทางจิตวิญญาณระบบคุณค่าสำนึกท้องถิ่น 2. ทุนทางสังคมปัญญา 3. ทุนทางสังคมทรัพยากรมนุษย์ 4. ทุนทางสังคมทรัพยากรธรรมชาติ 5. ทุนโภคทรัพย์ 6. ทุนการตอบแทนกัน 7. ทุนการใช้ประโยชน์ร่วมกัน ทุนทางสังคมต่าง ๆ เหล่านี้ทำให้ชุมชนอยู่กันอย่างเครือญาติ มีความรักใคร่ สามัคคี ปรองดอง ด้วยการมีผู้นำชุมชนในหมู่บ้านที่มีความสามารถ เข้าใจ เข้าถึงชุมชน ด้วยการเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่ทำให้ชาวบ้านเกิดแรงผลักดันในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่สอง เพื่อศึกษาการ

จัดการเศรษฐกิจพอเพียงในบ้านวังนกไข่ ในเมื่อบ้านวังนกไข่มีทุนทางสังคมที่ที่ทั้งจัดด้านแล้ว มีผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่น้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้กับชุมชนแห่งนี้ ภายใต้เงื่อนไข ความรู้ และคุณธรรม สามารถทำให้ชาวบ้านวังนกไข่ อยู่ดี กินดี ไม่มีหนี้สิน นำทุนทางสังคมมาบริหารจัดการ ตามวัตถุประสงค์ข้อที่สาม ที่ศึกษาวิธีการจัดการทุนทางสังคมของบ้านวังนกไข่เพื่อรักษาความเป็นชุมชนที่เข็มแข็ง เพราะชาวบ้านร่วมมือร่วมใจในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ชาวบ้านมีการน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ และใช้ได้จริงในชีวิต ทำให้ชุมชนบ้านวังนกไข่ สามารถเป็นต้นแบบที่ดีของชุมชนที่อยู่ดีกินดี มีสุข เป็นตัวอย่างที่ดียิ่งทำให้ชุมชนบ้านวังนกไข่สามารถดึงศักยภาพของทุนชุมชนที่มีอยู่ มาบูรณาการร่วมกันให้เกิดประโยชน์สูงสุดได้อย่างมีประสิทธิภาพและลงตัว ทำให้บ้านวังนกไข่เป็นชุมชนที่เข้มแข็ง

คำสำคัญ: 1. ชุมชนเข้มแข็ง, 2. ทุนทางสังคม, 3. เศรษฐกิจพอเพียง

Abstract

The objective of this research was to study the social capital of Ban Wang Nok Khai. To study Sufficiency Economy Management in Ban Wang Nok Khai to study Ban Wang Nok Khai Community, which is a model village of Sufficiency Economy in Samut Sakhon Province and received a royal award Yuyen Sufficiency Economy Village and to study the methods of social capital management of Ban Wang Nok Khai to maintain a strong community research study on “Baan Wang Nok Khai: Strong Community Capital Based on Social Capital and Sufficiency Economy”. That is a qualitative research study by collecting data from document research and in-depth interviews to collect and analyze data in this regard. The study method and study procedures were established as follows and collected data were analyzed in terms of survey methods and in-depth interviews of 20 people.

The findings were based on the objectives of the first research study to study the social capital of Ban Wang Nok Khai. The results showed that Ban Wang Nok Khai consists of 7 social capitals as follows: 1. Spiritual capital, local consciousness system. 2. Social and intellectual capital 3. Social capital, human resources 4. Social capital, natural resources 5. Capital 6. Compensation capital 7. Mutual benefit capital. These social capitals enable communities to live in kinship. There is love, unity, reconciliation by having community leaders in the village who are competent, understanding, and reaching the

community by being a change leader that gives the villagers the drive to do various activities together. Research results according to the second objective to study the Sufficiency Economy Management in Ban Wang Nok Khai When Ban Wang Nok Khai has social capital that is both organized There are change leaders who have adopted the Sufficiency Economy Philosophy in this community. Under the conditions of knowledge and morality, Wang Nok Khai villagers can live well, eat well, have no debt, and use social capital to manage. According to the third objective to study the social capital management methods of Ban Wang Nok Khai to maintain a strong community because the villagers cooperated in various activities. The villagers have adopted the sufficiency economy philosophy and can be used in real life making the Ban Wang Nok Khai community can be a good model of a community that is well-being, well-fed, and happy Let's integrate together for maximum benefit effectively and seamlessly. Make Ban Wang Nok Khai a strong community.

Keywords: 1. Strong community, 2. Social capital, 3. Sufficiency economy

1.บทนำ

ทุนทางสังคมเกิดจากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เป็นปัจจัยทางสังคมที่ช่วยส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาที่ดีขึ้น หรือทำให้เกิดคุณค่าและมูลค่าเพิ่มต่อการผลิตหรือการพัฒนานั้น การพัฒนาหลายด้านเป็นสิ่งที่อยู่ในชุมชนเป็นพื้นฐาน ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ได้แก่ เศรษฐกิจสังคมและสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะการพัฒนาเทคโนโลยีที่เกิดจากภูมิปัญญาชาวบ้าน ในระดับรากหญ้าเกิดจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว หรือทุนเครือข่ายซึ่งขยายตัวและสายสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นทุนทางสังคมจะช่วยสร้างความไว้วางใจ ช่วยเร่งความเร็วของข้อมูลข่าวสาร และประดิษฐ์คิดค้นสิ่งใหม่ๆส่งผลต่อส่งผลถึงช่วยลดต้นทุนธุรกรรมในการประกอบธุรกรรม ทุนทางสังคมมีหลายระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน และระดับชาติและหลายมิติ แต่ในทุกระดับทุกมิติทุนทางสังคม จะสะท้อนออกมาในรูปแบบของความรู้สึกร่วมกัน การแก้ไขปัญหาการช่วยเหลือซึ่งกันและกันเป็นตามศักยภาพและระดับทุนทางสังคมของแต่ละชุมชน ซึ่งมีวิธีการวัดทุนทางสังคมสามารถดำเนินการได้หลายรูปแบบเช่นวัตถุต้นกำเนิดของทุนทางสังคมจำนวนคนที่เข้าร่วมเครือข่ายกลุ่มหรือกิจกรรมและคุณภาพของการปฏิสัมพันธ์และวิธีการวัดที่ทุนทางสังคมโดยตรงว่ามีอยู่มากน้อยแค่ไหนเช่นระดับความไว้วางใจความเชื่อปริมาณและคุณภาพของกลุ่มองค์กรเครือข่ายและสถาบันต่าง ๆ ที่มีอยู่

การพัฒนาประเทศไทยนับตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 1 จนถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจสังคมแห่งชาติปัจจุบัน ถือได้ว่ามีการขยายตัวทางเศรษฐกิจที่ให้ความสำคัญกับอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจโดยมุ่งเน้นการผลิต ส่งเสริมในภาคอุตสาหกรรมและขาดการเอาใจใส่ ต่อภาคชนบทหรือ ภาคการเกษตร ทำให้เกิดสภาวะที่แสดงให้เห็นถึงความ แตกต่างและความเหลื่อมล้ำทางสังคม สาเหตุมาจากการกระจายรายได้ที่ไม่เป็นธรรม ทำให้เกิดปัญหาการอพยพ ของแรงงานการย้ายถิ่นจากชนบทสู่เมือง ในการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้อัญเชิญ “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” ที่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดช มหาราช พระราชทานแก่ปวงชนชาวไทย มาไว้ในการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545-2549) จนถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติที่กำลังใช้อยู่ในฉบับปัจจุบัน ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560-2564) ก็ยังคงยึดหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” อย่างต่อเนื่อง การวางรากฐานการพัฒนาประเทศไปสู่สังคมที่มีความสุขอย่างมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน สอดคล้องตามยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ที่เป็นกรอบการพัฒนาประเทศในระยะยาว รัฐบาลมีนโยบายในการสร้างความมั่นคงและเข้มแข็งให้กับระบบเศรษฐกิจของประเทศ รวมทั้งเร่งสร้างสังคมที่มีคุณภาพ โดยการขจัดอุปสรรคต่าง ๆ ที่มีต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม ตลอดจนการวางแผนการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ในระยะยาว ครอบคลุมถึงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน การสร้างความมั่นคง มั่งคั่งทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ เป็นสิ่งสำคัญที่ประเทศจะต้องมีทิศทางและเป้าหมายการพัฒนาระยะยาวที่ชัดเจน โดยทุกภาคส่วนในสังคมต้องร่วมมือกันอย่างเข้มแข็ง เพื่อผลักดันให้เกิดผลสัมฤทธิ์อย่างต่อเนื่อง และสอดรับกับการปฏิรูปประเทศที่มุ่งสู่ความ “มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน” ในอนาคต เน้นให้ “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” สร้างความมั่นคงของชาติ พัฒนาคนทุกวัยให้เป็น คนดี คนเก่ง (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 พ.ศ.2560 - 2564)

บ้านวังนกไข่ หมู่ 8 ต.หนองนกไข่ อ.กระทุ่มแบน จ.สมุทรสาคร เป็นหมู่บ้านเล็ก ๆ ใกล้ ๆ กับกรุงเทพมหานคร ท่ามกลางเมืองอุตสาหกรรมที่รายรอบนั้นยังมีชุมชนที่เข้มแข็ง และยึดหลักการพึ่งพาตนเองเป็นหลัก เป็นชุมชนที่คนน่ารักและเป็นมิตร หมู่บ้านที่เขียวขจี สงบ ร่มรื่น ที่บริเวณชุมชนรอบข้างรายล้อมด้วยโรงงานอุตสาหกรรม ดังคำขวัญของจังหวัดสมุทรสาคร “เมืองประมง-ดงโรงงาน-ลานเกษตร-เขตประวัติศาสตร์” แต่ยังมีหมู่บ้านแห่งนี้ที่ยังสามารถเลี้ยงตัวเองด้วยอาชีพทำสวนเกษตร ปลูกผัก เลี้ยงสัตว์ ไม่ถูกกลืนไปกับสังคมรอบข้าง เป็นต้นแบบของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง อีกทั้งบ้านวังนกไข่ยังประสบความสำเร็จในเรื่องหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงเกษตร เป็นศูนย์การเรียนรู้และการประกอบอาชีพเกษตรกรรม จดทะเบียนเป็นโครงการเกษตรแปลงใหญ่ มีการรวมตัวกันอย่างเข้มแข็งของเกษตรกรในหมู่บ้านมากกว่า 30 ครัวเรือนพื้นที่การทำสวนฝรั่งมากกว่า 300 ไร่ ฝรั่งเป็นผลผลิตที่มีชื่อเสียงและคุณภาพสามารถเลี้ยงคนในหมู่บ้านได้ มีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อเป็นทุนของคนในชุมชนที่จัดตั้งขึ้นกันเองในหมู่บ้านภายใต้ชื่อ “กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต บ้านวังนกไข่” ที่มีเงินฝากของคนในหมู่บ้าน

มากกว่าหนึ่งล้านบาท สามารถนำเงินก้อนนี้มาบริหารช่วยเหลือกันเองในหมู่บ้านโดยไม่คิดดอกเบี้ยมีการรวมกลุ่มสตรีที่เข้มแข็งสามารถสร้างงานสร้างอาชีพให้กับสตรีในกลุ่มหมู่บ้านได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนให้อยู่ดี กินดี พึ่งสังคมภายนอกน้อยที่สุดจนกลายเป็น “หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ” เป็นหมู่บ้านที่ได้รับรางวัลพระราชทาน หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง อยู่เย็นเป็นสุข ปี 2558 และเป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชนที่มีชื่อเสียงของจังหวัดสมุทรสาคร เป็นแหล่งศึกษาดูงานต้นแบบของความพอเพียงการศึกษาบ้านวังนกไข่

จึงอาจกล่าวได้ว่าชุมชนบ้านวังนกไข่มีทุนทางสังคม หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน ทั้งทุนทางเศรษฐกิจที่เกิดจากทรัพยากรในชุมชน ทุนทางสังคมมีลักษณะเป็นผลประโยชน์หรือต้นทุนส่วนรวมที่มาจากการช่วยเหลือและความร่วมมือกันระหว่างบุคคลและกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมประกอบด้วยบุคคล ทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิปัญญาและการจัดการ และด้วยการยืนอยู่บนฐานของทุนทางสังคมที่มั่นคงนี้ จึงทำให้ชุมชนบ้านวังนกไข่ เป็นชุมชนเข้มแข็ง หมายถึง การที่ประชาชนในชุมชนรวมตัวกัน มีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำ มีการติดต่อสื่อสาร การจัดการและการแก้ไขปัญหาร่วมกันก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาภายในชุมชนตลอดจนมีผลกระทบสู่ภายนอกชุมชนที่ดีขึ้น มีการร่วมมือช่วยเหลือกันเพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน ชุมชนบ้านวังนกไข่ได้รับรางวัลกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านวังนกไข่ขึ้นเพื่อช่วยเหลือประชาชนให้ใส่ใจในการออมเงิน ซึ่งเป็นกิจกรรมในการใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียง ปัจจุบันกลุ่มออมทรัพย์มีผลการดำเนินงานที่ดีมีสินทรัพย์รวมกว่า 1,300,000 บาท มีสมาชิกกว่า 100 คน ผลสำเร็จในเชิงรูปธรรมที่ประจักษ์ได้คือการที่ มีความเข้มแข็งจนสามารถได้รับรางวัล “สิงห์ทอง” จากกรมการพัฒนาชุมชนและยังได้รางวัลกลุ่มออมทรัพย์ที่มีแผนธุรกิจระดับดี ปี 2563 ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาชุมชนหมู่บ้านวังนกไข่ ความเป็นชุมชนเข้มแข็งบนฐานทุนทางสังคมที่มีและเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนเป็นอย่างไร มีกระบวนการและวิธีการจัดการทุนทางอย่างไร เพื่อรักษาความเป็นชุมชนเข้มแข็ง

2.วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาทุนทางสังคมของบ้านวังนกไข่

2.2 เพื่อศึกษาการจัดการเศรษฐกิจพอเพียงในบ้านวังนกไข่

2.3 เพื่อศึกษาวิธีการจัดการทุนทางสังคมของบ้านวังนกไข่เพื่อรักษาความเป็นชุมชนเข้มแข็ง

3.ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “บ้านวังนกไข่: ชุมชนเข้มแข็งบนฐานทุนทางสังคมและเศรษฐกิจพอเพียง” ในครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ได้มีการกำหนดวิธีการศึกษาและขั้นตอนในการศึกษาดังต่อไปนี้

3.1 วิธีการศึกษา โดยผู้ศึกษาได้มีการแบ่งวิธีการศึกษาออกเป็น 2 ขั้นตอน เพื่อทำให้เกิดความเข้าใจภาพรวมของการศึกษาที่ชัดเจนยิ่งขึ้น ประกอบด้วย ขั้นตอนที่ 1 ข้อมูลที่ศึกษาจากเอกสาร (Documentary Study) ผู้ศึกษาได้ศึกษาค้นคว้าแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย จากหนังสือ วารสาร บทความวิชาการ รายงานประจำปี และเอกสารต่าง ๆ ข้อมูลทางอินเตอร์เน็ต รวมถึงแนวคิดทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยผู้ศึกษาได้คำนึงถึงความสอดคล้องและความเกี่ยวข้องวัตถุประสงค์ เพื่อนำมาเป็นกรอบสำหรับการศึกษา อภิปรายเนื้อหา และเป็นข้อมูลอ้างอิง

3.2 ผู้ให้ข้อมูลหลัก ในการศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาได้กำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลโดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 20 คน โดยเลือกจากผู้นำชุมชนในด้านต่าง ๆ และกลุ่มต่าง ๆ ในบ้านวังนกไข่ที่มีความโดดเด่น

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาและความน่าเชื่อถือของเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในครั้งนี้ผู้ศึกษาได้ใช้แนวคำถามเพื่อประกอบการสัมภาษณ์เชิงลึก (In – Depth Interview) เป็นเครื่องมือในการศึกษาวิจัย โดยผู้ศึกษาได้ตั้งคำถามตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัยเพื่อใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ทั้งนี้ผู้ศึกษาจะมีการใช้เครื่องบันทึกเสียงสมุดจดบันทึกเพื่อเป็นเครื่องมือในการช่วยจำ

3.4 วิธีการเก็บรวบรวม วิเคราะห์ และนำเสนอข้อมูล ผู้ศึกษาได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลที่ใช้สำหรับการศึกษา โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผ่านการจำแนกประเด็นการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์การศึกษาที่วางไว้ โดยใช้ข้อมูลจากเอกสารการวิจัย (Documentary Research) การสังเกต (Observation) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In – Depth Interview) มาประมวลเพื่อเชื่อมโยงความสัมพันธ์และความสอดคล้องของข้อมูล โดยใช้วิธีการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) เพื่ออธิบายและสรุปผล

4.ผลการวิจัย

ในส่วนนี้ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ 1) เพื่อศึกษาทุนทางสังคมของบ้านวังนกไข่ 2) เพื่อศึกษาการจัดการเศรษฐกิจพอเพียงในบ้านวังนกไข่ 3) เพื่อศึกษาวิธีการจัดการทุนทางสังคมของบ้านวังนกไข่เพื่อรักษาความเป็นชุมชนเข้มแข็ง โดยมีรายละเอียดดังนี้

4.1 ทุนทางสังคมของบ้านวังนกไข่

ทุนทางสังคม (Social Capital) หมายถึง ทรัพยากรทางสังคมที่ประชาชนใช้เพื่อการดำรงชีพ รวมทั้งความไว้เนื้อเชื่อใจ การยอมรับซึ่งกันและกันในชุมชน กลุ่มองค์กร เครือข่ายภาคประชาชน ประชาสังคม ความเชื่อถือศรัทธาตลอดจนวัฒนธรรมที่สืบทอดมายาวนาน ไม่ว่าจะเป็นศิลปะวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชนจารีตประเพณี ความมีน้ำใจ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และเอื้ออาทร ความสามัคคี ความสามัคคีรวมพลังร่วม

ใจ และรวมความคิดของสมาชิกในกลุ่มหรือของกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน ทักษะในการจัดการร่วมกันซึ่งจะเกิดความสามารถทักษะความชำนาญในการจัดการเรื่องต่าง ๆ ภูมิปัญญาท้องถิ่น กระบวนการเรียนรู้ที่ชุมชนสร้างสรรค์ และสั่งสมขึ้นมาเพื่อการดำรงชีพ บ้านวังนกไข่มีทุนทางสังคมทั้งหมด 7 ด้านดังนี้

4.1.1 ทุนทางจิตวิญญาณระบบคุณค่าสำนึกท้องถิ่น (spiritual capital on local gratitude system) ความภาคภูมิใจที่มีต่อถิ่นฐานบ้านเกิด (Spirit Capital) สิ่งนี้ในสังคมไทยมีมาตลอดในความรู้สึกของคนที่รักบ้านเมืองเสียสละและดูแลสืบต่อชาวบ้านวังนกไข่เห็นถึงความสำคัญของการทำการเกษตรอินทรีย์เพื่อช่วยพัฒนาสังคม สิ่งแวดล้อมและเศรษฐกิจของไทย ให้ก้าวสู่การเป็นผู้นำเกษตรสมัยใหม่อย่างยั่งยืน ผลผลิตได้มากขึ้น ห่างไกลโรคภัย และทำให้ประหยัดรายจ่ายจากการซื้อปุ๋ย ไม่ต้องซื้อปุ๋ย สามารถเก็บเงินได้มากขึ้น เงินเหลือจากการทำเกษตรมากขึ้น อีกทั้งราคาผลผลิตก็ดีขึ้นจากการรวมกลุ่มกันทำเกษตรแปลงใหญ่ สวนฝรั่ง สิ่งสำคัญจะเห็นได้จากชาวบ้านวังนกไข่ไม่ขายที่ดินของตนเองให้นายทุน หรือโรงงานต่าง ๆ ที่เข้ามา นี้คือการรักและหวงแหนในผืนดินบ้านเกิดของตัวเองอย่างเห็นได้ชัดเจน

4.1.2 ทุนทางสังคมปัญญา (Intelligent social capital) ได้แก่ ความรู้ภูมิปัญญาและวิถีชุมชนที่แสดงออกทางปัจจัย 4 อาหาร เสื้อผ้า ยารักษาโรคที่อยู่อาศัยรวมไปถึงเครื่องใช้ของใช้เครื่องไม้เครื่องมือต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตสะท้อนให้เห็นความพอดีความพอเพียงการอยู่ร่วมกันของผู้คนอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติโดยไม่เอาเปรียบกันและกัน และไม่เอาเปรียบธรรมชาติ กิจกรรมในบ้านวังนกไข่ที่สะท้อนทุนทางสังคมปัญญา ได้แก่ การรวมตัวกันเพื่อทำขนมหวาน โดยใช้ทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นเนื่องจากในบ้านวังนกไข่มีมะพร้าวเยอะ สามารถนำมาทำขนมหวานได้หลากหลายชนิด และกลายเป็นภูมิปัญญาสืบทอดกันมา รุ่นลูก รุ่นหลาน เช่น การทำขนมช่อผกากรองที่ต้องอาศัยความละเอียดและใจเย็น ทำให้ขนมมีหน้าตาสวยงามน่ารับประทาน และการทำกะโหลกกะลา ผลิตภัณฑ์จากกะลามะพร้าว ไม่ว่าจะเป็นการนำมาประยุกต์ที่ใส่เจลล้างมือ ทำช้อน ทำภาชนะใส่อาหาร เป็นต้น เป็นผลิตภัณฑ์ที่สะท้อนถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นตำนานของปราชญ์ท้องถิ่นคนในบ้านวังนกไข่ วิถีชีวิตชาวบ้านตลอดจนวัฒนธรรมที่ดีงามของการเรียนรู้ มีลักษณะโดดเด่นที่เน้นงานฝีมือของชาวบ้านที่สามารถพัฒนาและเพิ่มคุณค่าของวัสดุในท้องถิ่นและไม่ลายสิ่งแวดล้อม เป็นวิถีทางสังคมได้อย่างลงตัว

4.1.3. ทุนทางสังคมทรัพยากรมนุษย์ (Human resource social capital) เป็นทุนที่มีอยู่ในตัวมนุษย์ เช่น ความรักเพื่อน ความรักศักดิ์ศรี ความเป็นคนไทยหรือแม้กระทั่งผู้นำทางความคิดผู้นำทางเกษตรคนเหล่านี้จึงเป็นมีความสำคัญในฐานะผู้เชื่อมโยงวัฒนธรรมในท้องถิ่นเข้าด้วยกัน เกิดการหลอมรวมความคิดเข้าด้วยกันด้วยผู้นำเป็นตัวประสานเชื่อมโยง ภาพสะท้อนถึงทุนทางสังคมมนุษย์ที่บ้าน

วังนกไข่ คือการมีผู้นำที่ดี ผู้นำที่มีความเข้าใจชุมชน ผู้นำที่ดีมีความรู้ความเข้าใจในการพัฒนาชุมชน รวมถึงมีคุณสมบัติของการเป็นผู้นำ ผู้ใหญ่บ้านและผู้นำกลุ่มต่าง ๆ ในบ้านวังนกไข่นั่นทำให้บ้านวังนกไข่ขับเคลื่อนงานพัฒนาได้ตามเป้าหมายที่ตั้งไว้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้นำเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งต่อผลสัมฤทธิ์ของการพัฒนาบ้านวังนกไข่ โดยเฉพาะผู้ใหญ่บ้านซึ่งมีความมุ่งมั่น เชื่อมั่น กล้าเสี่ยง และสร้างความชำนาญจากการศึกษาหลักเศรษฐกิจพอเพียง จนเป็นต้นแบบให้คนในบ้านวังนกไข่ได้ มีการปฏิบัติเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงให้บรรลุผล มีความมุ่งมั่น มีความตั้งใจ และทุ่มเทต่อการพัฒนาหมู่บ้านของตนเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งจะเรียกลักษณะดังกล่าวว่าเป็น “ความมุ่งมั่นและความเชื่อมั่นในตัวของผู้นำ” จะเห็นชัดเจนในตัวผู้ใหญ่บ้านวังนกไข่ ที่สามารถเป็นตัวอย่าง ศูนย์รวมของคนในหมู่บ้านเป็นที่รักของคนในหมู่บ้านและหลักฐานเชิงประจักษ์ด้วยรางวัลจากหน่วยงานต่าง ๆ มากมาย และผู้นำชุมชนต่าง ๆ ของบ้านวังนกไข่ เช่น ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชน (อช.) มีส่วนทำให้ชุมชนเกิดการพัฒนาเพราะผู้นำอาสาพัฒนาชุมชน จะเข้าไปในครัวเรือนต่าง ๆ คอยให้คำปรึกษา แนะนำและทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นในครัวเรือน อีกหนึ่งคนสำคัญของบ้านวังนกไข่คืออาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ที่คอยดูและในเรื่องสุขภาพของผู้สูงอายุ สุขภาพพื้นฐานให้กับคนในชุมชนทำให้ชุมชนบ้านวังนกไข่ เข้าถึงระบบสาธารณะสุข และคนในชุมชนมีสุขภาพร่างกายจิตใจที่แข็งแรง

4.1.4 ทุนทางสังคมทรัพยากรธรรมชาติ (Natural resource social capital) ได้แก่ ความหลากหลายทางชีวภาพที่มีอยู่มากมาย พืชพันธุ์สิ่งมีชีวิตต่าง ๆ แร่ธาตุและผลผลิตของธรรมชาติดิน น้ำป่าเขาเป็นทุนที่สำคัญทางชุมชนค้นพบคุณค่าของสิ่งเหล่านี้มูลค่าก็จะตามมาในบ้านวังนกไข่ ทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญคือดินด้วยเหตุผลที่จังหวัดสมุทรสาครเป็นที่ราบลุ่ม สูงกว่าระดับน้ำทะเลประมาณ 1-2 เมตร มีแม่น้ำท่าจีนไหลผ่านตอนกลางของพื้นที่จากทางด้านเหนือไหลลงสู่อ่าวไทยที่อำเภอเมืองสมุทรสาคร ดังนั้นดินจึงมีความอุดมสมบูรณ์และด้วยการทำเกษตรที่ไม่ได้ใช้สารเคมียิ่งทำให้ดินคงความสมบูรณ์ มีน้ำธรรมชาติ มีแม่น้ำหลายสายที่สามารถดึงมาใช้ประโยชน์ได้ ถึงแม้ว่าจะไม่มีแม่น้ำสายหลักไหลผ่าน แต่การบริหารจัดการน้ำโดยบ้านวังนกไข่มีคูคลองที่เกิดจากการขุดลอก ไหลผ่านบ้านวังนกไข่ ทำให้มีระบบน้ำเพื่อนำน้ำมาใช้ อย่างไม่ขาดแคลน ไม่มีภัยแล้ง และชาวบ้านบ้านวังนกไข่เองก็ทำสวนแบบมีร่องน้ำ ดังนั้น จึงสามารถนำน้ำมาใช้ในสวน ไร่นา ทางการเกษตรได้เป็นอย่างดี

4.1.5 ทุนโภคทรัพย์ (wealth capital) ทุนที่ชุมชนได้ร่วมกันสร้างร่วมกันผลิตผสมมาจากบรรพบุรุษ เรือกสวนไร่นา สิ่งปลูกสร้าง เงินที่สะสมกิจกรรมโครงการต่าง ๆ ที่ทำร่วมกันรวมเป็นทุนของชุมชนอยู่ตลอดมาไม่ว่าจะเป็น กองทุนฌาปนกิจ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กองทุนหมู่บ้าน เป็นต้น การจัดการทุนทางเศรษฐกิจที่เป็นทั้งปัจจัยการผลิตและปัจจัยการดำรงชีวิตมีอยู่ในชุมชนทุกศาสนาส่งผล

ให้เกิดกฎเกณฑ์ที่ร้อยรัดผู้คนให้อยู่ร่วมกันเป็นพี่น้องไว้ใจกันก่อให้เกิดกฎเกณฑ์ ทางศีลธรรม ศาสนา จารีต ประเพณีที่ทำให้คน ร่วมใจ ร่วมคิด ร่วมทำ เดินทางไปทางเดียวกัน ในบ้านวังนกไข่ จะมีกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่เกิดจากการรวมกลุ่มของคนในหมู่บ้านวังนกไข่ที่ก่อตั้งขึ้นมาเพื่อช่วยในเรื่องของการออมเงินและช่วยเหลือซึ่งกันเองของคนในชุมชน ได้รับการสนับสนุนและก่อตั้งโดยสำนักงานพัฒนาชมุชนอำเภอกระทุ่มแบน ในปัจจุบันมีจำนวนสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ 113 คน มีเงินสัจจะสะสมทั้งหมด 1,184,200 โดยเงินนี้เกิดจากการนำเงินมาออมในทุก ๆ เดือน เดือนละเท่า ๆ กัน อีกทั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตของบ้านวังนกไข่แห่งนี้ยังปล่อยกู้ให้สมาชิกในกลุ่มเอง โดยผู้กู้ทั้งหมด 55 ราย ในอัตราดอกเบี้ยที่ต่ำมาก ๆ ใช้เงินฝากของตัวเองเป็นหลักทรัพย์ค้ำประกัน และยังมีสวัสดิการให้สมาชิกภายในกลุ่มออมทรัพย์ เช่น เมื่อมีเด็กแรกเกิดจะได้เงินช่วยเหลือ คนละ 500 บาท หรือเมื่อมีสมาชิกในกลุ่มเสียชีวิตจะมีเงินช่วยเหลือ 1000 บาท เป็นต้น ซึ่งเงินที่นำมาช่วยเหลือก็เกิดจากดอกเบี้ยที่ได้จากการปล่อยกู้ให้สมาชิก ถึงแม้ว่าจะปล่อยอัตราดอกเบี้ยที่ต่ำมาก ๆ ก็สามารถนำเงินตรงนี้มาบริหารจัดการตอบแทนสมาชิกกันเองในกลุ่ม จะเห็นได้ว่าการตั้งกลุ่มออมทรัพย์นี้ขึ้นมา ช่วยทำให้คนในชุมชนรู้จักประหยัดและมีวินัยในการออมเงิน และเมื่อจำเป็นก็สามารถหยิบยืมได้ โดยใช้เงินฝากของตัวเองเป็นหลักทรัพย์ค้ำประกัน เป็นโครงการที่ดีมีประโยชน์กับชุมชนบ้านวังนกไข่ ถือว่าเป็นทุนทางสังคมที่ควรต่อยอดและรักษาไว้อย่างยิ่ง

4.1.6 ทุนการตอบแทนกัน (reciprocation capital) เป็นหลักการสร้างพันธะทางสังคมในการตอบแทน การเป็นกลไกการสร้างความร่วมมือเพื่อทำกิจกรรมต่าง ๆ ในบ้านวังนกไข่ ถึงแม้จะอยู่ในสังคมค่อนข้างจะอยู่ในจังหวัดที่เป็นสังคมเมืองแต่ยังมีการช่วยเหลือกันของชาวบ้านในการผลัดกันเอาแรง หรือคนส่วนใหญ่ที่เรียกว่าการลงแขก บ้านวังนกไข่มีผลผลิตที่เก็บเกี่ยวได้จำนวนมากในแต่ละครัวเรือน นั่นก็คือ ฝรั่ง จะเห็นได้ว่าเมื่อบ้านไหนถึงช่วงเก็บฝรั่งทางชาวบ้านหรือชาวสวนใกล้เคียงก็จะมาช่วยกันเก็บเกี่ยวผลผลิตเพื่อให้แล้วเสร็จส่งทันตามกำหนด เมื่อสวนนี้เก็บผลผลิตหมด อีกสวนจะถึงเวลาเก็บก็ไปช่วยเก็บฝรั่งเป็นการเอาแรงกันเพื่อช่วยเหลือกันก็ยังมีพอให้เห็นในบ้านวังนกไข่แห่งนี้

4.1.7 ทุนการใช้ประโยชน์ร่วมกัน (Mutual benefit capital) เป็นทุนทางสังคมอีกรูปแบบหนึ่ง หมายถึง การใช้พื้นที่ส่วนรวมของชุมชนในด้านต่าง ๆ นอกจากจะเป็นการเปิดโอกาสให้คนในชุมชนมาใช้ประโยชน์ร่วมกันได้แล้วยังแฝงนัยยะการจัดการร่วมกันของชุมชนโดยกำหนดเกณฑ์ขึ้นมาเพื่อควบคุมการใช้พื้นที่อันเป็นของสมาชิกในชุมชน ในบ้านวังนกไข่มี “ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง” และ “ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.)” ตั้งอยู่ที่บ้านผู้ใหญ่บ้าน โดยภายในศูนย์จะเป็นแหล่งเรียนรู้และให้ข้อมูลเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง และการเพิ่มประสิทธิภาพผลผลิต จะทำ

เป็นต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงเล็ก ๆ แบ่งเป็นสัดส่วน ไม่ว่าจะเป็นพื้นที่ปลูกบ้าน ทำสวน เลี้ยงสัตว์โดยตัวผู้ใหญ่บ้านเองจะทำเป็นต้นแบบที่ให้เห็นเป็นของจริงภายในบ้านผู้ใหญ่เองและเป็นแหล่งศึกษาดูงานให้บุคคลภายนอกอีกด้วย

4.2 เศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนบ้านวังนกไข่

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่สองเพื่อศึกษาการจัดการเศรษฐกิจพอเพียงในบ้านวังนกไข่ เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปใน ทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อยุคโลกาภิวัตน์ ผลสรุปดังนี้ (ผลสรุปมาจากการสัมภาษณ์และสำรวจภาคสนาม)

4.2.1 ความช่วยเหลือจากรัฐ

บ้านวังนกไข่ได้รับทุนความรู้จากภาครัฐในเรื่องของการทำเศรษฐกิจพอเพียง พัฒนาชุมชนและการเกษตร เริ่มจากในปี 2557 บ้านวังนกไข่ ได้รับการพิจารณาจากจังหวัดสมุทรสาคร ผ่านกรมการพัฒนาชุมชน ให้เข้าร่วมโครงการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ จึงได้มาจัดเวทีประชาคมหมู่บ้านเพื่อชี้แจงทำความเข้าใจในขั้นตอน แนวทางปฏิบัติ พร้อมกับประชาสัมพันธ์ให้คนในหมู่บ้านได้รับรู้อย่างทั่วถึง กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้มีบทบาทที่ได้เข้ามาช่วยชาวบ้านวังนกไข่เป็นอย่างยิ่ง เพราะบ้านวังนกไข่ส่วนใหญ่ทำอาชีพเกษตร การทำสวนฝรั่ง มีการน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ ในการทำเกษตร ลดต้นทุนการผลิตโดยใช้สารชีวภัณฑ์ทดแทนสารเคมี เป็นแหล่งผลิตและขยายสารชีวภัณฑ์ จึงได้จัดตั้งเป็น “ศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชน” ใช้ปุ๋ยหมัก/ ปุ๋ยอินทรีย์ปรับปรุงบำรุงดิน ใช้ปุ๋ยตามค่าวิเคราะห์ดิน ให้คำแนะนำและส่งเสริมให้เกษตรกรนำไปปฏิบัติ โดยจัดตั้งเป็น “ศูนย์จัดการดินปุ๋ยชุมชน” มีการรวมกลุ่มของเกษตรกรผู้ปลูกฝรั่ง ในชุมชนเพื่อบริหารจัดการด้านการผลิตและการตลาดร่วมกัน ภายใต้ “แปลงใหญ่ฝรั่ง ตำบลหนองนกไข่” เพิ่มรายได้โดยการแปรรูปฝรั่ง และพัฒนาสู่แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรให้นักท่องเที่ยวมาชมและซื้อผลไม้ในสวน จัดตั้งเป็น “วิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวชุมชนบ้าน วังนกไข่” มีการจัดทำบัญชีฟาร์ม และนำความรู้เผยแพร่ให้กับเกษตรกรผ่าน “ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.)” และเผยแพร่ผลงานผ่านสื่อมวลชน สื่อสิ่งพิมพ์ และสื่อออนไลน์

4.2.2 การเป็นบ้านต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง

จากการทำแผนชุมชนตลอดจนการเก็บข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ทำให้ทราบถึงการดำรงชีวิตของประชาชนในหมู่บ้าน ต้องประสบปัญหาต่าง ๆ อย่างมากมาย เช่น ค่าครองชีพสูง รายได้ต่ำ สินค้าภาคเกษตรราคาตกต่ำ ปัจจัยการผลิตราคาสูง การใช้เทคโนโลยีที่ไม่เหมาะสมและไม่คุ้มค่า ในขณะที่สินค้าอุตสาหกรรมเข้ามามีอิทธิพลต่อการใช้ชีวิตประจำวันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ สิ่งแวดล้อม

เปลี่ยนแปลงมากขึ้นเรื่อย ๆ ประกอบกับในปัจจุบันประชาชนยังขาดองค์ความรู้ในการดำเนินชีวิตบนพื้นฐานเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้ต้องตกอยู่ภายใต้อำนาจของกระแสวัตถุนิยม กระแสโลกาภิวัตน์ หลังจากชาวบ้านวังนกไข่น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้เพื่อก็สามารถแก้ปัญหาดังกล่าวได้ ทำให้หมู่บ้านวังนกไข่ กลายเป็นต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงที่สามารถทำได้จริง และเป็นแหล่งศึกษาดูงานจากคนในจังหวัดและบุคคลหน่วยงานอื่น ๆ และได้รับรางวัลต่างโดๆ มากมาย นั่นแสดงให้เห็นว่าหมู่บ้านวังนกไข่ สามารถน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ให้เข้ากับบริบทของตนเอง และของชุมชนบ้านวังนกไข่

4.2.3 การทำเกษตรอินทรีย์

บ้านวังนกไข่มี “ศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชนตำบลหนองนกไข่” ส่งเสริมการจัดการศัตรูพืชแบบผสมผสาน (IPM) มีการผลิต-ขยาย และการใช้เชื้อแบคทีเรีย (บีที) การผลิต-ขยาย และการใช้เชื้อราไตรโคเดอร์ม่า ชีวภัณฑ์เห็ดเรืองแสงสิรินรัศมีควบคุมไส้เดือนฝอยรากปม การผลิตและการใช้น้ำหมักสมุนไพรหนอนตายหยาก(เป็นสมุนไพรชนิดหนึ่ง) มีการอบรมเชิงปฏิบัติการถ่ายทอดความรู้ให้กับเกษตรกรเป็นประจำทุกปี โดยสำนักงานเกษตรอำเภอเพื่อนำไปปรับใช้ในแปลงเกษตรของตนเอง มีผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านและผู้ใหญ่บ้านเป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้ให้กับเกษตรกรและประชาชนทั่วไปที่เข้ามาอบรมและศึกษาดูงาน ทั้งภายในจังหวัดและต่างจังหวัด รวมทั้งการเชื่อมโยงเครือข่ายกับศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชน เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง ทางสำนักงานเกษตรอำเภอได้เข้ามาจัดตั้ง “ศูนย์จัดการดินปุ๋ยชุมชนตำบลหนองนกไข่” ซึ่งเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการจัดการดินและการใช้ปุ๋ยอีกทั้งยังให้บริการตรวจวิเคราะห์ดิน ให้คำแนะนำการจัดการดินและการใช้ปุ๋ยเบื้องต้น พร้อมทั้งจัดหาและบริการจำหน่ายปัจจัยการผลิต เพื่อให้เกษตรกรได้ใช้ปุ๋ยตามคำแนะนำ สามารถเพิ่มปริมาณและคุณภาพผลผลิตลดต้นทุนการผลิต

4.2.4 การพึ่งตนเอง

บ้านวังนกไข่ มีการพึ่งตนเอง คนในชุมชนสามารถจัดการที่ดินของตัวเองได้มีความรักและหวงแหนในที่ดินของตนเองที่บรรพบุรุษได้สั่งสมไว้ให้จะเห็นได้จากว่า บ้านวังนกไข่ นั่นอยู่จังหวัดสมุทรสาคร อำเภอกระทุ่มแบน ซึ่งจังหวัดนี้คือดงโรงงาน ไปทางไหนของจังหวัดก็จะพบเห็นแต่โรงงานอุตสาหกรรม ซึ่งเป็นอาชีพหลักของคนสมุทรสาคร แต่บ้านวังนกไข่ หมู่ 8 แห่งนี้ ไม่มีโรงงานเลยที่เข้ามาตั้ง และคนในบ้านวังนกไข่ก็สามารถอยู่ได้ด้วยอาชีพเกษตร ทำสวน ปลูกพืชสวนครัว ปลูกไม้ผลเพื่อเลี้ยงตัวเองได้ ปลูกทุกอย่างที่กินได้ มีเหลือก็หยิบยื่นแบ่งปันกันและกัน ถ้อยทีถ้อยอาศัย เพราะบ้านวังนกไข่มีความรักและหวงแหนในที่ดินของตนเองไม่ยอมขายที่ดิน แม้จะอยู่ในเขตอุตสาหกรรมโรงงาน และที่ดินมีราคาแพงมาก ๆ ก็ตาม ชุมชนบ้านวังนกไข่พิสูจน์ได้หลาย ๆ สิ่งหลาย ๆ อย่าง ว่าเงินทองไม่ใช่ความสุข

ทั้งหมดของชีวิตเสมอไป การบริหารจัดการครัวเรือนและชีวิตของตัวเองต่างหากที่ก่อให้เกิดความสุขที่แท้จริง

> *"การรู้จักตนเอง รู้จักกิน รู้จักใช้ และการเหลือเก็บเพื่อไม่ให้ตนเองและครอบครัวเดือดร้อน ไม่ก่อหนี้สินด้วยความโลภและเกินตัว รู้จักเลือกเข้าสังคมให้พอดีงาม การหลีกเลี่ยงอบายมุข รู้จักการให้แก่ผู้เดือดร้อน ทำบุญอย่างมีสติไม่อวดหน้าใหญ่ใจโต เราก็อยู่ได้" นายธวัช อุทัย (ผู้ใหญ่บ้าน) สัมภาษณ์เมื่อ 1 ตุลาคม 2564*

4.3 การจัดการทุนทางสังคมของบ้านวังนกไข่

ผลการวิจัยข้อนี้จากวัตถุประสงค์ข้อสุดท้ายที่ศึกษาวิธีการจัดการทุนทางสังคมของบ้านวังนกไข่เพื่อรักษาความเป็นชุมชนเข้มแข็ง (ผลการวิจัยได้จากการสัมภาษณ์การลงพื้นที่ภาคสนาม) การจัดการอย่างเป็นองค์รวมที่เกิดขึ้นที่บ้านวังนกไข่ การนำผลผลิตมาแปรรูป การนำเอกลักษณ์ด้านการเกษตรมาเป็นเอกลักษณ์ให้ชุมชน ปรากฏในรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรจัดเป็นทริปท่องเที่ยว 1 วัน นักท่องเที่ยวจะได้สัมผัสบรรยากาศ การล่องเรือในสวนชมฝรั่ง อินทผาลัม มะละกอ เดินชมสวนผักผลไม้ต่าง ๆ ของคนในชุมชน การเก็บฝรั่งจากต้น เป็นการได้ใกล้ชิดธรรมชาติเสพความสุขกับสีเขียวที่อยู่ไม่ไกลกรุงเทพ และนอกจากนี้ยังมีศูนย์การเรียนรู้ ดูงาน สำหรับบุคคลทั่วไปที่สนใจการปลูกฝรั่ง ทำสวนเกษตรอินทรีย์หรือการศึกษาเรียนรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงมีศูนย์การเรียนรู้ให้ศึกษาดูงานได้ ปัจจุบันบ้านวังนกไข่มีจุดท่องเที่ยวที่สามารถพาคณะดูงานเยี่ยมชมนอกเหนือจากศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธาพการผลิตสินค้าเกษตร ได้แก่ การทำขนมไทยประยุกต์ การทำไข่เค็ม การสานตะกร้าจากใบมะพร้าวเป็นต้น เลือกซื้อผักสดจากชาวบ้าน บ้านวังนกไข่แห่งนี้มีสโลแกนว่า "ดูงานครบ จบที่เดียว เที่ยวได้ด้วย" โดยสามารถแบ่งการจัดการทุนทางสังคมได้ แยกเป็นประเด็นดังนี้

4.3.1 ความเชื่อมโยง การสร้างคุณค่าของผลผลิต

ในบ้านวังนกไข่มีความเชื่อมโยงของการใช้ทรัพยากรธรรมชาติมากมายหลายอย่าง เพราะชุมชนบ้านวังนกไข่ เล็งเห็นสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวและนำสิ่งต่าง ๆ เหล่านั่นมาเพิ่มมูลค่าสร้างคุณค่าให้กับสิ่งต่าง ๆ เช่น กะลามะพร้าวที่ไม่มีค่านำมาทำเป็นผลิตภัณฑ์ สิ่งของเครื่องใช้ ใบมะพร้าวนำมาสานเป็นตะกร้าใส่สิ่งของ ใบเตยนำมาทำดอกไม้บูชาพระและประดับตกแต่ง หรือแม้แต่ร่องสวน ที่ไม่ใช่แค่การกักเก็บน้ำในการทำสวนเท่านั่นแต่สามารถทำเป็นที่ท่องเที่ยวได้ สวนฝรั่งธรรมดา ๆ แทนที่จะเก็บเกี่ยวผลผลิตแล้วขายแต่ชุมชนบ้านวังนกไข่แห่งนี้ก็สามารถนำมาสร้างมูลค่าด้วยการเป็นแหล่งท่องเที่ยว

เชิงเกษตรได้เป็นอย่างดี หรือไม่ว่าแต่การนำฝรั่งมาแปรรูป เป็นฝรั่งถอดรูป ขายนักท่องเที่ยว จากผลผลิตในสวนสู่เศรษฐกิจชุมชนเป็นสินค้าโอทอปที่แสดงถึงความเป็นบ้านวังนกไข่ได้เป็นอย่างดี

4.3.2 การจัดการทรัพยากรอย่างบูรณาการ

การบรรลุผลสัมฤทธิ์ของการพัฒนาใด ๆ รวมทั้งการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางในการพัฒนา ย่อมจะต้องมาจากเหตุปัจจัยหลายประการ ซึ่งปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดการพัฒนานั้น มีอยู่ด้วยกันหลายปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรมนุษย์ และปัจจัยทางสังคม ฯลฯ ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ เรียกว่า “ปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อการพัฒนา” เหล่านี้รวมกันคือการพัฒนา บ้านวังนกไข่นั่นเกิดการพัฒนาจนปัจจุบันเป็นที่ประจักษ์ให้เห็นว่าบ้านวังนกไข่ อยู่ดี กินดี มีสุข พึ่งตนเองได้ นั่นก็เพราะเกิดจากหลาย ๆ ปัจจัยด้วยกันโดยเฉพาะผู้นำ ผู้นำที่เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่สำคัญที่สามารถผลักดันปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้เข้าถึงชาวบ้านได้โดยแท้จริง สามารถเป็นแบบอย่างสามารถเป็นที่ปรึกษา การมีผู้นำที่สามารถเข้าถึงชาวบ้านและบูรณาการสิ่งต่าง ๆ ให้ชาวบ้านชุมชนได้รับผลประโยชน์มากที่สุด การที่ผู้นำสามารถดึงศักยภาพของตัวเองของชุมชน ของชาวบ้านออกมาได้ จากการน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้กับทุกบ้าน บ้านวังนกไข่เป็นเกษตรแปลงใหญ่สวนฝรั่ง ที่ได้จดทะเบียนกับกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ต่อมาพัฒนาต่อยอดเป็นวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวบ้านวังนกไข่ แหล่งเรียนรู้เกษตรแปลงใหญ่ จังหวัดสมุทรสาคร มีการเรียนรู้การใช้ชีวภัณฑ์กำจัดแมลงศัตรูพืชเพื่อเกษตรปลอดภัย แทนการใช้สารเคมี เป็นแหล่งเรียนรู้วิถีชาวบ้านการทำสวนฝรั่งเปิดให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสกับวิถีชุมชนชาวบ้านเกี่ยวกับการทำสวน คนที่มาเที่ยวที่นี้จะได้ล่องแพ ตัดฝรั่งสด ๆ จากต้น ฝรั่งที่นี้ปลอดภัยไม่มีสารเคมีตกค้าง มีการเรียนรู้การห่อรูปฝรั่ง การเรียนรู้ตัดกิ่งฝรั่ง การตัดฝรั่งอย่างไรให้หวานสดกรอบ ฝรั่งที่นี้แตกต่างจากที่อื่นคืออยู่บนร่องน้ำ และมีกิ่งโน้มลงมา การมีสวนร่องทำให้ฝรั่งได้รับน้ำที่เพียงพอทำให้ฝรั่งมีรสหวานกรอบ ซึ่งทำให้แตกต่างจากฝรั่งที่อื่น และอีกอย่างการปลูกฝรั่งแบบร่องสวนทำให้ฝรั่งได้รับน้ำตลอดอีกทั้งชาวบ้านจะปลูกพืชคลุมเพื่อการเก็บความชุ่มชื้นและป้องกันวัชพืชขึ้น ทำให้ฝรั่งที่นี้ สด หวาน กรอบ นอกจากนั่นที่นี้ยังมีศูนย์เพาะพันธุ์ควายไทยบ้านควายไทย แล้วก็มีกลุ่มแม่บ้านทำขนมไทยต่าง ๆ นักท่องเที่ยวสามารถมาเรียนรู้การทำขนมไทยได้ นี้คือการบูรณาการอาชีพที่สำคัญของบ้านวังนกไข่และเห็นเป็นรูปธรรมเอาอาชีพที่ชาวบ้านทำอยู่แล้วนั่นคือสวนฝรั่งมาต่อยอดบูรณาการทำให้เกิดเป็นหมู่บ้านท่องเทียวเชิงเกษตรและแหล่งศึกษาดูงานของบุคคลภายนอกได้ ทำให้ชาวบ้าน บ้านวังนกไข่ หมู่ 8 แห่งนี้มีรายได้เสริมและทำให้บ้านวังนกไข่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จัก กลายมาเป็นศูนย์การเรียนรู้ต่าง ๆ ตัวผู้นำ ตัวชาวบ้านสามารถถ่ายถอดความรู้ต่าง ๆ ที่มีให้ผู้มาศึกษาดูงานได้ จะเห็นได้ว่าบ้านวังนกไข่สามารถบูรณาการสิ่งที่มีอยู่ในชุมชน อย่างสวนฝรั่ง ให้

กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยว ทำให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้นนอกจากการเก็บเกี่ยวผลผลิต การที่ชุมชนได้นำสินค้าต่าง ๆ ออกมาขาย ก็เกิดจากการบูรณาการบริหารจัดการกิจกรรมต่าง ๆ ของคนในชุมชนสะท้อนออกมาให้เห็นว่าหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสามารถทำได้จริง และเป็นพื้นฐานของการต่อยอดโครงการกิจกรรมต่าง ๆ ของคนในบ้านวังนกไข่ การจะพัฒนาอะไรหรือทำกิจกรรมอะไรของคนในชุมชนหากชุมชนนั่นขาดแรงศรัทธา ขาดที่ปรึกษา ขาดผู้นำที่ดี ขาดหน่วยงานที่สนับสนุน ชุมชนนั่น ๆ ก็จะไม่สามารถพัฒนาต่อไปได้

> *“....มีการเรียนรู้การใช้ชีวภัณฑ์กำจัดแมลงศัตรูพืชเพื่อเกษตรปลอดภัย แทนการใช้สารเคมี เป็นแหล่งเรียนรู้วิถีชาวบ้านการทำสวนฝรั่ง เปิดให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสกับวิถีชุมชนชาวบ้านเกี่ยวกับการทำสวน คนที่มาเที่ยวที่นี้จะได้ล่องแพ ตัดฝรั่งสด ๆ จากต้น ฝรั่งที่นี้ปลอดภัยไม่มีสารเคมีตกค้าง มีการเรียนรู้การห่อรูปฝรั่ง การเรียนรู้ตัดกิ่งฝรั่ง การตัดฝรั่งอย่างไรให้หวานสดกรอบ ฝรั่งที่นี้แตกต่างจากที่อื่นคืออยู่บนร่องน้ำ และมีกิ่งโน้มลงมา การมีสวนร่องทำให้ฝรั่งได้รับน้ำที่เพียงพอทำให้ฝรั่งมีรสหวานกรอบ ซึ่งทำให้แตกต่างจากฝรั่งที่อื่น และอีกอย่างการปลูกฝรั่งแบบร่องสวนทำให้ฝรั่งได้รับน้ำตลอดอีกทั้งชาวบ้านจะปลูกพืชคลุมเพื่อการเก็บความชุ่มชื้นและป้องกันวัชพืชขึ้น ทำให้ฝรั่งที่นี้ สด หวาน กรอบ...และเป็นการเพิ่มรายได้จากการขายสินค้าทางการเกษตรอีกทาง”* (เจ้าของสวนปณิศรา ,สัมภาษณ์เมื่อ 1 ตุลาคม 2564)

5.อภิปรายผล

การอภิปรายผลแยกตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังนี้

5.1 ทุนทางสังคมของบ้านวังนกไข่

บ้านวังนกไข่นั้นมีทุนทางสังคมทั้ง 7 ทุน เป็นพื้นฐานของความสำเร็จให้บ้านวังนกไข่ในวันนี้ การที่ชุมชนบ้านวังนกไข่มีทุนทางด้านจิตวิญญาณเห็นความสำนึกในท้องถิ่นจะเห็นจากการรักและหวงแหนพื้นดินของตนเอง และทุนทางด้านมนุษย์ความเคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่ ความกตัญญูกับผู้มีพระคุณ มีจิตใจที่ดีงาม เสียเสละและอุทิศเวลาเพื่อส่วนรวม มีน้ำใจเอื้อเฟื้อช่วยเหลือคนในชุมชนด้วยกัน ทำให้ชุมชนมีความรักความสามัคคี เกิดการไว้เนื้อเชื่อใจกัน จนทำให้เกิดทุนโภคทรัพย์สามารถจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ขึ้นมาเพื่อระดมเป็นเงินทุนเงินออมช่วยเหลือกันเองในชุมชนนี้ก็เพราะความไว้ใจกันช่วยเหลือกันเป็นทุนทางสังคม ที่อยู่ในด้านจิตใจของชุมชนบ้านวังนกไข่ เป็นการตอบแทนกัน และกลายเป็นทุนการใช้ประโยชน์

ร่วมกัน การบูรณาการทรัพยากรของชุมชนบ้านวังนกไข่จากแค่การเป็นอาชีพชาวสวนธรรมดาสามารถบริหารจัดการเป็นแหล่งท่องเที่ยว และศูนย์ศึกษาดูงานได้ตรงนี้คือทุนทางทรัพยากรมนุษย์อย่างเห็นได้ชัด ซึ่งสอดคล้องกับ ทฤษฎีของ โรเบิร์ท พุทนัม (Robert Putnam, 1993: 167) ที่กล่าวว่าทุนทางสังคมคือรูปแบบของการจัดองค์การที่ประกอบไปด้วยความเชื่อใจ (Trust) บรรทัดฐาน (Norm) และเครือข่าย (Network) ที่จะเพิ่มประสิทธิภาพให้กับสังคมในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน โดยทุนทางสังคมจะเพิ่มโอกาสในการบรรลุเป้าหมายของสังคมโดยอาศัยความเชื่อใจ ไม่ใช่แค่ระดับบุคคลต่อบุคคล แต่เป็นระดับในองค์รวมของสังคม และสามารถคาดหวังได้ว่าสิ่งที่เราทำไปนั้น ผู้อื่นก็จะตอบรับกลับมาในทางเดียวกัน ความสัมพันธ์ดังกล่าวจึงก่อตัวเป็นสถาบัน (Institution) และจุดมุ่งหมายของสถาบันก็คือการจัดการกับปัญหาที่ไม่สามารถทำคนเดียวได้ (Collective Action Problem) แต่ต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างสมาชิกทั้งหลายในสังคมและมีทุนทางสังคมเป็นตัวขับเคลื่อนความสัมพันธ์ดังกล่าว

ทุนทางสังคมทั้ง 7 ด้านของบ้านวังนกไข่นั้นมีความจำเป็นและมีความสำคัญต่อการพัฒนาบ้านวังนกไข่ ทำให้บ้านวังนกไข่สามารถนำบูรณาการทุก ๆ อย่างเข้าด้วยกัน หลักพื้นฐานของทุนทางสังคมที่มีทำให้คนในชุมชนเกิดผลประโยชน์ร่วมกันนั่นคือการสร้างรายได้ให้กับอาชีพเกษตร สามารถรวมกลุ่มกันต่อรองราคาฝรั่ง รวมกลุ่มกันต้อนรับนักท่องเที่ยวทำให้มีผลผลิตจำหน่วยในพื้นที่และได้รายได้จากการเป็นแหล่งศึกษาดูงาน บ้านวังนกไข่มีการช่วยเหลือตอบแทนกัน ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีของอานันท์ กาญจนพันธ์ (2544:6) ชี้ให้เห็นว่าทุนทางสังคมมีความจำเป็นและมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาสังคมในหลาย ๆ ด้าน รวมถึงการให้ความช่วยเหลือสงเคราะห์ผู้ด้อยโอกาสทั้งหลายในสังคมไทยทุนทางสังคมอยู่ภายใต้หลักการที่สำคัญ 2 ประการ คือ 1. หลักการตอบแทนกันตอบ (Reciprocity) ถือว่าเป็นหลักการสร้างพันธะทางสังคมในการตอบแทน การเป็นกลไกการสร้างความร่วมมือเพื่อทำกิจกรรมต่าง ๆ 2. หลักการใช้ประโยชน์ร่วมกัน (Communality) เป็นทุนทางสังคมอีกรูปแบบหนึ่ง หมายถึง การใช้พื้นที่ส่วนร่วมของชุมชนในด้านต่าง ๆ นอกจากจะเป็นการเปิดโอกาสให้คนในชุมชนมาใช้ประโยชน์ร่วมกันได้แล้วยังแฝงนัยยะการจัดการร่วมกันของชุมชนโดยกำหนดเกณฑ์ขึ้นมาเพื่อควบคุมการใช้พื้นที่อันเป็นของสมาชิกในชุมชน

5.2 การจัดการเศรษฐกิจพอเพียงในบ้านวังนกไข่

เศรษฐกิจพอเพียงของวังนกไข่ ไม่ได้ไปทางเดียวกับโคก หนองนา โมเดล แต่ใช้ “หลักการ” มาประยุกต์ในการดำเนินชีวิต ภาวะผู้นำ หมู่บ้าน บ้านวังนกไข่ มีผู้ใหญ่บ้านที่เข้มแข็ง มีความรอบรู้ เป็นปราชญ์ชาวบ้านของชุมชน และเป็นผู้นำที่เป็นนักพัฒนา เป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลงให้เห็นเป็นที่

ประจักษ์ ด้วยการกระทำที่เป็นต้นแบบ และรางวัลต่าง ๆ ที่ได้รับ แสดงให้เห็นถึงการมีความสามารถในการแสวงหาช่องทางที่จะพัฒนาความเป็นอยู่ของชุมชนและชาวบ้านในชุมชนให้ดีขึ้น ความร่วมมือของคนในชุมชน ชาวบ้านในหมู่บ้าน บ้านวังนกไข่ เป็นผู้ตามที่ดี ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีกับผู้ใหญ่บ้าน และหน่วยงานต่าง ๆ ที่เข้ามาสนับสนุน ไม่ว่าจะเป็นพัฒนากร เจ้าหน้าที่อบรมและหน่วยงานอื่น ๆ ในการรับทราบแนวทางปฏิบัติและการพัฒนาหมู่บ้าน ได้เข้ามาสนับสนุนแสดงออกถึงการมีส่วนร่วมในการพัฒนาหมู่บ้านโดยการเข้าร่วมประชุมและอบรม แสดงความคิดเห็นและ เสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาเข้ามาช่วยเหลือสนับสนุนในส่วนที่เกินความสามารถของคนในชุมชน เกิดความสามัคคีของคนในชุมชน ชาวบ้านในชุมชนมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รักใคร่ปรองดอง มีการแบ่งปันความรู้และสิ่งของต่าง ๆ ระหว่างกันภายในหมู่บ้าน จึงทำให้ชาวบ้านในชุมชนรักและสามัคคีกัน ยินดีที่จะช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทำให้การพัฒนาหมู่บ้านเป็นไปอย่างราบรื่น การสนับสนุนจากภาครัฐ หมู่บ้าน บ้านวังนกไข่ ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานราชการ อาทิ กรมการพัฒนาชุมชน ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งได้มีการช่วยจัดทำแผนพัฒนาหมู่บ้านร่วมกับคณะกรรมการหมู่บ้านและชาวบ้านในหมู่บ้าน เพื่อจัดสรรโครงการต่าง ๆ เพื่อแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนในหมู่บ้าน ตามแผนชุมชนที่ได้เสนอความต้องการไว้ในแผนพัฒนาเป็นประจำทุกปี มีการเข้ามาให้ความรู้โดยการจัดการอบรมและให้เงินทุนเพื่อการลงทุนในการธุรกิจชุมชน จึงทำให้ประชาชนในหมู่บ้านมีความรู้เพิ่มพูนความสามารถในการพัฒนาตนเองและชุมชน มีปัจจัยด้านตัวเงินในการลงทุนประกอบอาชีพโดยไม่ต้องพึ่งพาแหล่งเงินกู้อื่น ๆ ลดปัญหาหนี้นอกระบบในชุมชน มีการส่งเสริมอาชีพต่าง ๆ ไม่ว่าจะด้านท่องเที่ยว ด้านการแปรรูปผลไม้ ด้านการรวมกลุ่มเพื่อสร้างความเข็มแข็ง และยังมีการจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนขึ้นเพื่อเป็นช่องทางในการสร้างอาชีพเพื่อสร้างรายได้ให้แก่ประชาชน ส่งเสริมให้ประชาชนมีงานทำเพื่อแก้ไขปัญหาคนว่างงานอีกทางหนึ่งด้วยจากที่กล่าวมา จะสอดคล้องกับงานวิจัยของ วิศาล ทำสวน (2550) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการเป็นหมู่บ้านต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษาหมู่บ้านป่าไผ่ หมู่ที่ 2 ตำบลแม่โป่ง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่โดยมี ผลการวิจัยพบว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการเป็นหมู่บ้านต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงคือปัจจัยเกื้อหนุน ได้แก่ ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ ด้านเทคโนโลยี ด้านเศรษฐกิจ ด้านทรัพยากร ด้านจิตใจ และด้านสังคม นอกจากนี้ทางด้านผู้นำชุมชนเป็นบุคคลที่มีบทบาทในการพัฒนาชุมชนและผู้นำมีการพัฒนาชุมชนอย่างจริงใจ เป็นแบบอย่างที่ดีจนเป็นที่ยอมรับและนำไปปฏิบัติให้เกิดเป็นรูปประธรรม และผลการวิจัยพบว่ากระบวนการในการเรียนรู้สู่แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเกิดจากปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนส่งผลให้เกิดกระบวนการคิดวิเคราะห์ด้วยผ่านเวทีประชาคมของชุมชนซึ่งทางออกในการแก้ปัญหามุ่งเน้นการพัฒนาที่

ยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงเป็นกลไกหลัก และบ้านวังนกไข่นั่นสอดคล้องกับงานวิจัยของ โกวิทย์ พวงงาม (2545: 8) ได้กล่าวไว้ว่า การสร้างความเข้มแข็งชุมชนควรมีหลักการดังนี้ 1. การส่งเสริมกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน เพื่อเผชิญปัญหาวิกฤต โดยพัฒนา ศักยภาพให้คนในชุมชนรวมกลุ่มกัน ร่วมคิดร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ และร่วมรักษา ผลประโยชน์ของขุมชนด้วย ตนเอง รวมทั้งให้ความสำคัญกับการปรับวิธีคิดและวิธีการทำงานของบุคลากรภาครัฐ จากการเป็นผู้สั่งการ เป็นผู้สนับสนุนในการจัดการและแก้ไขปัญหาของชุมชนเอง 2. การส่งเสริมกระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในลักษณะ “ร่วมคิด ร่วมทำและร่วม เรียนรู้” เพื่อส่งเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน เพราะบ้านวังนกไข่นั่นเกิดการพัฒนาจนเป็นต้นแบบ การเป็นต้นแบบได้แสดงว่าสามารถทำได้จริง และในปัจจุบันเกิดการบูรณาการต่าง ๆ มากมาย ๆ จากชุมชนเองและทำให้ชุมชนบ้านวังนกไข่มีความเข็มแข็งอย่างในปัจจุบัน

5.3 เพื่อศึกษาวิธีการจัดการทุนทางสังคมของบ้านวังนกไข่เพื่อรักษาความเป็นชุมชนเข้มแข็ง

บ้านวังนกไข่นั้น มองเพียงผิวเผินชาวบ้านก็ทำอาชีพเกษตร ปลูกผัก ทำสวนไปตามชาวบ้านปกติ แต่ไม่ใช่เพียงเท่านั้นถ้าได้เข้าไปสัมผัสจะพบว่าชุมชนบ้านวังนกไข่ ไม่ใช่แค่เพียงทำสวน ทำเกษตรเหมือนบริบทสังคมไทยทั่วไป แต่ที่ชุมชนบ้านวังนกไข่ มีการบูรณาการของทุกอาชีพให้เกิดรายได้หลาย ๆทาง นอกจากรายได้หลักจากการเกษตรเหล่านั้น เพราะในปัจจุบันชุมชนบ้านวังนกไข่ได้มีการรวมกลุ่มกันทำกลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวบ้านวังนกไข่ขึ้นมา บูรณาการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร และศึกษาดูงานครบวงจร บ้านวังนกไข่ สามารถเดินทางโดยรถยนต์ มีจุดท่องเที่ยว มากกว่า 10 จุด อาทิ สวนฝรั่งโฮมสเตย์ , ร้านชาดาวอินคา และเค้กฝรั่ง เค้กส้ม น้ำฝรั่ง น้ำอินผาลัม สวนปาณิสา, ล่องแพเก็บฝรั่ง, ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง, สวนผักทองสิมา, บ้านวิถีพอเพียง, บ้านสวนบ้านวังนกไข่, บ้านอนุรักษ์ควายไทย ท่าเรือชมคลอง โดยสิ่งที่โดดเด่นของทางกลุ่มคือ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร และการท่องเที่ยวของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจะมีฐานการเรียนรู้ บ้านวังนกไข่ ยังมีความโดนเด่นอีกเรื่องมาก ๆ คือ เรื่องการทำสวนฝรั่ง เป็นสวนได้รับมาตรฐาน GAP จนสามารถสร้างความโดดเด่นและมีอัตลักษณ์เป็นของตัวเอง นอกจากจะรวมตัวเป็นกลุ่มเกษตรแปลงใหญ่ ที่เป็นหลักประกันได้ว่าคนที่นี้สามารถรวมตัวกันได้อย่างแน่นแฟ้น ฝรั่งที่อร่อย ยังสามารถรวมผลผลิตขายเพื่อไม่ให้ราคาตกต่ำแล้ว ยังสามารถต่อยอดเรื่องการท่องเที่ยวได้อีกด้วย หมู่บ้านวังนกไข่ ได้ใช้กระบวนการพึ่งพาตนเองเป็นแนวทางในการพัฒนาหมู่บ้าน ซึ่งจะเห็นว่าเป็นแนวทางที่ได้ผู้ใหญ่บ้านและชาวบ้านในชุมชนได้ยึดถือกระทำมาโดยตลอด จากที่กล่าวมาทั้งสิ้นคือการบริหารจัดการทุนทางสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับสัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2541) ซึ่งได้กล่าวว่า การเป็นชุมชนที่เข้มแข็งนั้น ชุมชนต้องมีลักษณะเป็นชุมชนเรียนรู้ (Community learning) คือ สมาชิกช่วยกันเรียนรู้เป็นกลุ่ม มีความตื่นตัวในการหาความรู้อยู่ตลอดเวลา ต้องรับทราบข่าวคราวในด้านต่าง ๆ ที่ครอบคลุมทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ซึ่งอยู่ภายนอกชุมชน และความรู้เกี่ยวกับชุมชนที่เป็นผลมาจากการปฏิบัติหรือประสบการณ์ที่ได้รับร่วมกัน และวัชรพงศ์ ใจสุยะ (2555) ที่กล่าวว่า ผู้นำหมู่บ้านต้องเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง ต้องรักการเรียนรู้ หมั่นพัฒนาตนเองและผู้อื่น มี

ความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ ทุ่มเท รักคนในชุมชน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ลูกบ้านแบบเสมอต้นเสมอปลาย จนคนในชุมชนยกย่องและยอมรับ เพื่อที่จะได้รับความร่วมมือในการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ให้เกิดผล จึงจะทำให้การพัฒนาหมู่บ้านเป็นเศรษฐกิจพอเพียงนั้นประสบความสำเร็จ

6.ข้อเสนอแนะ

1. จากผลการวิจัยที่พบว่า การจัดการทุนทางสังคมที่เป็นระบบขั้นตอนนั่นสามารถนำมาเป็นแบบอย่างในการพัฒนาชุมชนได้จริงและเห็นผล เพียงแต่ว่าผู้วิจัยต้องศึกษาบริบทชุมชนนั่นให้ถ่องแท้ว่าชุมชนนั่น ๆ มีทุนทางสังคมอะไรบ้างที่จะสามารถดึงมาพัฒนาศักยภาพต่อไปได้

2. หน่วยงานภาครัฐอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นกรมการพัฒนาชุมชน เกษตรอำเภอ สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) และหน่วยงานอื่น ๆ สามารถนำข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษาวิจัย มาใช้เป็นแนวทางในการจัดทำแผนนโยบายและโครงการต่าง ๆ ได้ เพื่อการพัฒนาชุมชนบ้านวังนกไข่ต่อไปอย่างยั่งยืน

3. ชุมชนหมู่บ้านที่ต้องการต้นแบบทางการศึกษาในเรื่องของเศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำบ้านวังนกไข่ เป็นแบบอย่างได้ โดยที่คำว่าเศรษฐกิจพอเพียงนั่น ไม่ได้เน้นเรื่องการเกษตรอย่างเดียว และสามารถนำคำว่าเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ให้กับสถาณการณ์ต่าง ๆ ได้มากมาย และสามารถนำมาบูรณาการกับทุนทางสังคมที่มีในชุมชนได้เป็นอย่างดี

4. นำรูปแบบการจัดการทุนทางสังคมและการบูรณาการสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นทุนด้านต่าง ๆ มาพัฒนาบูรณาการร่วมกันเพื่อการพัฒนาชุมชนที่พัฒนาขึ้นนี้ ไปปรับปรุงใช้กับชุมชนอื่น ๆ และปัญหาของการพัฒนาและการบริหารจัดการทุนชุมชน เพื่อการปรับปรุงให้รูปแบบมีความเหมาะสมต่อชุมชนยิ่งขึ้นต่อไป

7.อ้างอิง

โกวิทย์ พวงงาม. (2545). การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน. ม.ป.ท.

จำรัส โคตะยันต์. (2553). ความสำเร็จในการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” กรณีศึกษาหมู่บ้านก้างปลา ตำบลหนองไผ่ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต.สาขาวิชาการปรกครองท้องถิ่น. วิทยาการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ชุติรักษ์ ใจชื่น. (2549). การศึกษาการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปสร้างความมั่นคงของมนุษย์ : ศึกษา กรณีศูนย์พัฒนาครอบครัวในชุมชนตำบลบางนางลี่ อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม. ภาคนิพันธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาสังคม คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

วิศาล ทำสวน. (2550). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษาหมู่บ้าน ป่าไผ่ หมู่ที่ 2 ตำบลแม่โป่ง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่.วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยนเรศวร.

อานันท์ กาญจนพันธ์. (2544). วิธีคิดเชิงซ้อนในการวิจัยชุมชน: พลวัตและศักยภาพของชุมชน ในการพัฒนา. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1-12. สืบค้น 19 /06/ 2564, http://www.nesdb.go.th/main.php?filename=develop_issue

มูลนิธิชัยพัฒนา. (2553). เศรษฐกิจพอเพียง. สืบค้นเมื่อ 21/06/2563http://www.chaipat.or.th/site_content/item/3579-2010-10-08-05-24-39.html

ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) สืบค้น 19/ 06/2564, http://www.thailibrary.in.th/2019/08/20/national-strategy-20yrs/

Putnam, R. D. (1993). Making democracy work: Civic traditions in modern Italy. Princeton, NJ: Princeton University Press.